

Можна рекомендувати проводити посадку гіркокаштанів, оскільки саме це дерево є одним з найефективніших поглиначів атмосферного забруднення, краще за інші рослини очищує повітря і ґрунти на урбанізованих територіях.

Екологічний стан рослин, наявність пошкоджень на деревах, свідчить про значне антропогенне навантаження і забруднення повітря, а також на локальні чи регіональні кліматичні зміни. Тому подальше дослідження і спостереження за станом Сирецького гаю є обов'язковими. Необхідно повідомляти відповідні органи і громадськість про екологічні проблеми які виникають у зелених зонах міста і пропонувати адекватні дії.

ЛІТЕРАУРА

1. Определитель высших растений Украины / Д. Н. Доброчаева, М. И. Котов, Ю. Н. Прокудин та ін. Киев: Наукова думка, 1987. 548 с.

2. http://www.bioregiocarpathians.eu/tl_files/bioregio/downloads_resources/Key%20Outputs%20and%20Publication/Ukraine%20report_final.pdf

3. http://uk.wikipedia.org/wiki/Видатні_дерева_Кисва#Дуби

4. Рослини як індикатори кислотності й родючості ґрунтів
<http://pro-dachu.pp.ua/3440-roslini-yak-ndikator-kislotnost-y-rodyuchost-runtv-vse-pro-dachu.html>

ПОПУЛЯЦІЯ ВІДКАСНИКА ТАТАРНИКОЛИСТОГО (*Carlina oporoidifolia* Besser ex Szafer) НА ТЕРИТОРІЇ БЕРЕЖАНСЬКОГО ОПІЛЛЯ Галещук О.Р.

Бережанська школа-гімназія ім. Богдана Лепкого,
Бережанська філія МАН України, Бережани, Тернопільська область

Біорізноманіття України, як і кожної з держав світу, є її національним багатством і на нього все більше впливає людська діяльність. Збереження та збалансоване використання біорізноманіття є одним з пріоритетів національної екологічної політики, необхідною умовою переходу України до збалансованого (сталого) розвитку. Займаючи менше 6 % площі Європи, Україна володіє приблизно 35 % її біорізноманіття. Це пов'язано з тим, що територія України розташована у кількох природних зонах і на перехресті міграційних шляхів багатьох видів фауни [1]. Логічно, що охоронних територій в Україні має бути за площею більше серед європейських країн, але ми безнадійно займаємо останнє місце за цим показником.

За фізико-географічним районуванням Бережанське Опілля належить до Миколаївсько-Бережанського району Розтоцько-Опільського горбогірної області Західно-Українського краю [2] та охоплює західну частину Бережанського, Підгаєцького і Монастирського районів Тернопільської області. Основними типами рослинності Бережанського Опілля є широколистяні буково-дубові та буково-грабові ліси на переважно сірих опідзолених ґрунтах. Також незначні площі займають залишки природної лучно-степової рослинності, що ще збереглася в регіоні і сьогодні становить особливу природоохоронну цінність [3].

Постановка проблеми. Наші дослідження з вивчення унікальної природи Бережанського Опілля, а саме, популяцій відкасника

татарниколистого (*Carlina onopordifolia* Besser ex Szafer), мають завершуватися превентивними заходами із недопущення втрат цінних видів біорізноманіття, а також проведення наукових комплексних експедицій з метою охорони оселищ особливо рідкісних видів та збереження їх як об'єктів ПЗФ та Смарагдової мережі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. За період 2010-2018 рр. спільно із науковцями природного заповідника «Медобори», представниками Управління екології та природних ресурсів Тернопільської ОДА, науковцями Кагало О., Черняком В., Оліяр Г., Мельничуком В. та представниками кількох неурядових організацій було проведено дослідження флористичних особливостей кількох урочищ території Бережанського Опілля.

Поширення рідкісних, червонокнижних рослин Тернопільщини та стан їхньої охорони вивчаються під час проведення флористичних і геоботанічних, систематичних досліджень окремих територій регіону [4, 5]. Керівник авторського колективу з підготовки попереднього наукового обґрунтування доцільності створення НПП «Бережанське Опілля», зав. відділу охорони природних екосистем Інституту екології Карпат НАН України, к.б.н., с.н.с. О.Кагало вказує на зростання 68 видів судинних рослин на цих територіях, які є видами ЧКУ. У наукових роботах Г.Проців [6, 7, 8] вказано про наявність 84 із понад 118 видів рослин ЧКУ у Тернопільській області, причому, інформація про окремі з них вперше описана в 2010 році. Окремі види ЧКУ зустрічаються виключно на території лише Бережанського району: *Diphasiastrum complatanum* (L.) Holub, *Carlina cirsioides* Klokov, *Carlina onopordifolia* Besser ex Szafer, *Anacamptis hynamidialis* (L.), *Anemone narcissiflora* L. (*A. laxa*) та ін.

Мета дослідження полягає у комплексному аналізі та визначенні основних методів ботанічних та екологічних досліджень популяцій відкасника татарниколистого. А відповідно меті ми поставили такі завдання: проаналізувати стан дослідження теми та ступінь її джерельного забезпечення; дізнатися про популяції відкасника татарниколистого на території Бережанського району (які охороняються і знаходяться на неохоронних територіях) та проводити моніторинг їх стану; виготовити гербарій відмерлої вегетативної рослини відкасника татарниколистого для його представлення як експонату в Бережанському краєзнавчому музеї з навчальною та пізнавальною метою; підготувати наукове обґрунтування для оголошення нових об'єктів природно-заповідного фонду ботанічного профілю з місцями зростання відкасника татарниколистого.

Матеріалами дослідження стали червонокнижні рослини ендеміки Бережанського Опілля. Методи дослідження: маршрутний, популяційний, гербаризації (фотогербаризації).

Результати досліджень та їх обговорення. За участі слухачів Бережанської філії МАН проводяться дослідження територій Бережанського Опілля з метою виявлення нових та дослідження раніше виявлених місць існування видів рослин і тварин, які занесені до Червоної книги України, є у списку регіонально рідкісних видів та інших міжнародних охоронних списків.

В Україні відкасник татарниколистий зустрічається лише на Волино - Подільській височині. Тут відомо до 10, а за іншими даними 12 місцезнаходжень (у Львівській, Івано-Франківській, Тернопільській, Волинській та Вінницькій областях).

За межами України відкасник татарниколистий зустрічається лише в чотирьох, а за іншими джерелами п'яти місцях на Люблінській та Малопольській височинах в Польщі. Цікаво, що в Польщі саме ця рослина зображена на емблемі товариства охорони природи.

Є літературні відомості про поширення відкасника татарниколистого на території Молдови «проти Рашкова на Дністрі» (збір І. І. Шмальгаузена, 1886).

Ареал виду охоплює Подільську, Волинську, Люблінську та Малопольську височини. Цей вид є центрально-європейським (південно-східна частина Центральноєвропейської флористичної провінції) елементом флори України. В межах Польщі зафіксовано лише п'ять локалітетів виду. В Україні основна частина місцезнаходжень відкасника зосереджена в Західному Поділлі. В Червоній книзі України наведено 12 місцезнаходжень відкасників серед яких деякі не збереглися на сьогоднішній час. На Західному Поділлі вид зник із околиць м. Кременець (г. Маслятин, Страхова, Божа), с.м.т. Вишнівець в Збаразькому районі на Тернопільщині та г. Касова Галицького р-н., Івано-Франківської обл. Знищується відкасник татарниколистий унаслідок викошування травостою на схилах де він зростає, а також від витоптування за надмірного випасання худоби та винищення рослини як лікарської сировини.

В роботі Заверухи Б.В. 1982 р. [10] є відомості про поширення реліктового виду *Carlina oporordifolia* L. на Поділлі.

Оскільки популяції виду на території Збаразького і Кременецького районів Тернопільської області ймовірно втрачені, тому велику цінність мають нововиявлені популяції відкасника татарниколистого на території Бережанського району, тому вони потребують додаткового вивчення і створення додаткових умов щодо збереження, як частина Регіональної екологічної мережі Тернопільської області.

В Україні відкасник татарниколистий охороняється на території НПП «Галицький» та в заказниках «Голицький» (Тернопільська обл.), «Чортова гора» (Івано-Франківська обл.), «Ліса гора і гора Сипуха», «Біла гора» (Львівська обл.). Необхідними є моніторинг популяцій.

В період березня 2010 року – квітня 2018 року слухачами Бережанської філії МАН виявлені популяції відкасника татарниколистого на території Лапшинської сільської ради Бережанського району, інформація про які нами не знайдена в літературних джерелах. Проводиться постійний сезонний моніторинг за виявленими популяціями. Ці популяції знаходяться в урочищах «Малинівка», «Під Горбом», «Лисиця», «Жолоби на Лисиці» Лапшинської сільської ради. Усі попередні спроби створення об'єктів ПЗФ ботанічного профілю позитивним рішенням не завершилися.

Висновки. Тема становить інтерес у контексті практичної участі учнів у наукових дослідженнях охоронних видів Бережанського Опілля, із виготовлення наочних посібників для занять учнів гімназії та слухачів МАН, для виготовлення експозицій в Бережанському краєзнавчому музеї.

Відкасник татарниколистий – третиний релікт, рослина Червоної книги України (2009), рослина із додатків Конвенції про охорону дикої флори і фауни і природних середовищ існування в Європі (Бернська конвенція), що зростає на території Тернопільської області [9].

Відкасник татарниколистий – лікарська рослина із унікальними фармакологічними властивостями.

На території Підвищоцької та Лапшинської сільських рад Бережанського району Тернопільської області є єдині на території області збережені популяції відкасника татарниколистого.

Нововиявленні популяції відкасника татарниколистого, що знаходяться на території Бережанського району не входять до об'єктів природно-заповідного фонду, тому їх необхідно оголосити і ретельно охороняти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Національна доповідь України про стан виконання положень «Порядку денного на XXI століття» за десятирічний період (заключний). Київ, 2012, с. 192-197.

2. Удосконалена схема фізико-географічного районування України / Маринич О.М., Пархоменко Г.О., Петренко О.М., Шищенко П.Г.// укр. геогр. журн. – 2003. №1. – с.16-20.

3. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Лісництво та декоративне садівництво» /Редкол.: Д.О.Мельничук (відп. Ред. Та ін. – К.: ВЦ НУБіП України, 2012. – Вип. 171, ч. 1. – 300 с. Флористичні особливості деяких урочищ Бережанського Опілля. Проців Г.П., Оліяр Г.І., с. 131-134. /Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції присвяченої 250-річчю заснування Раївського парку в м. Бережани. Роль об'єктів природно-заповідного фонду у формуванні екомережі і забезпеченні сталого розвитку територій, 20-21 жовтня 2011 р, м. Бережани/.

4. Зелена книга України / за ред. Я.П.Дідуха. – К Альтерпрес, 2009. – 448 с.

5. Черняк В.М. Унікальні перлини природи Тернопільщини / В.М Черняк, Г.Б.Синиця, І.Щ.Пятківський. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2014. – 512с. + 16 с.: іл.

6. Сільське господарство та охорона природи. Збірник лекцій. – К.: НЕЦУ, 2010. – 148 с. Проців Г., Люшняк С. Взаємодія з громадськими організаціями та місцевими громадами (засади партнерства зацікавлених сторін) – с. 111-115.

7. Досвід НУО у дослідженнях унікальної природи Опілля в басейні Дністра. Проців Г.П. /XX Międzynarodowa Konferencja Ekosystemy lesnejako fundamentinteg ralnosci przyrodniczej i roznorodnosci Karpat, Польща-Словаччина, 8-10 вересня 2011/.

8 Унікальна природа і рідкісні рослини Бережанського Опілля. Проців Г.П., Люшняк С.Б. /Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Роль об'єктів природно-заповідного фонду у формуванні екомережі і забезпеченні сталого розвитку територій, 20-21 жовтня 2011 р., м. Бережани/. <https://books.google.com.ua/books>.

9. Офіційний веб-сайт Управління екології та природних ресурсів Тернопільської ОДА. Розділ «Природні ресурси». <http://ecoternopil.gov.ua/index.php/pryrodni-resursy/roslynny-i-tvarynny-svit/70-roslynny-svit>.

10. Заверуха Б.В. Нові відомості про поширення реліктового виду *Carlina onopordifolia* L. на Поділлі // Укр. Бот. журн. – 1982. -39. - №2. – с. 81-85.